

ТУВЕ ЯНСОН
ЖЕНАТА, КОЯТО
ЗАИМСТВАШЕ СПОМЕНИ

Превод от шведски: Анелия Петрунова, 2012

chitanka.info

Входът с цветните витражи бе тъмен и студен, както преди петнайсет години. Част от гипсовите орнаменти по тавана бяха паднали. И точно както преди петнайсет години госпожа Лундблад търкаше стълбището. Тя вдигна поглед, когато вратата се отвори, и възкликна с искрена радост:

— Ама това не е ли малката госпожица! Толкова отдавна не сте се връщали в родината! И сте си съвсем същата — с шлифер и без шапка!

Стела изтича нагоре по стълбите и спря почти срамежливо пред госпожа Лундблад. Двете имаха много общо, но не и навика да се прегръщат или здрависват.

— Тук всичко си е постарому — каза Стела. — Мила госпожо Лундблад, как е семейството ви? Шарлот? Едвин?

Госпожа Лундблад отмести кофата и разказа, че Шарлот още използвала велосипеда на госпожицата, но вече само на село — от последния път насам били наели малка вила. А Едвин имал хубава работа в застрахователно дружество.

— А господин Лундблад?

— Той се спомина преди шест години — отговори госпожа Лундблад. — Отиде си спокойно и без особени мъки. Виждам, че носите цветя, сигурно са за нея, за жената горе, в старото ателие на госпожицата. Имате ли време да изпушим по цигара? — И седна на стълбите. — Явно сме на същата марка като по-рано. Да. А вие станяхте известна с картините си. Четем по вестниците, така че ви поздравявам и от името на семейството. Картините ви както преди ли изглеждат?

Стела се засмя.

— Ни най-малко, големи са, не биха минали през вратата горе! Ей толкова големи! — и разпери ръце.

Изведнъж, рязко, входът се изпълни с танцова музика, която почти веднага заглъхна. Стела я позна, беше *Evening Blues*^[1]. „Нашата мелодия, на двама ни със Себастиан. Запазила е старите ми грамофонни плочи...“

— Така я кара на дърти години — каза госпожа Лундблад и хвърли угарката си в мръсната вода, — с пет да е по-голяма от вас, госпожице, а все се държи като на младежка веселба. Само дето при нея не идва никой, празно е. Друго беше, когато вие живеехте горе!

Колко хора на изкуството сновяха по стълбите, забавно време беше. Цял ден работеха, а вечер идваха тук, свиреха и пееха, вие приготвяхте спагети за всички, а онази горе вървеше след вас и се опитваше да ви подражава. А после — продължи госпожа Лундبلاد и понижи глас, — после ѝ позволихте да остава за все по-дълго у вас, защото нямаше пари да си плаща наема на квартирата, има си хас, а когато вие получихте стипендия и заминахте в чужбина, тя зае цялата стая. За петнайсет години! Не, не, не обяснявайте, знам си аз каквото знам. Няма да се сетите как наричахме ателието ви. Лястовичето гнездо! Но лястовиците отлетяха. И стана както казват старите хора: стряха без лястовици, дом без щастие. И една птичка пролет не прави. Да, нищо повече няма да кажа, по-добре да си мълча. Сега май трябва да продължа със стълбището. Впрочем, отзад сложиха асансьор. Искате ли да го изпробвате?

— Може би не днес. Кажете ми, госпожо Лундبلاد, наистина ли съм тичала нагоре по всички тези стълби?

— Да, да, госпожичке, тичахте. Но времето, то си минава.

По табелите имаше много нови имена. „Тичах, разбира се, ей така, защото ми се тичаше, не можех да се сдържа.“ Вратата на ателието беше пребоядисана, но чукчето с месинговия лъв си стоеше — подарък от Себастиан. Ванда извика отвътре:

— Кой е? Стела, ти ли си?

— Аз съм: Стела.

Настана кратко мълчание, сетне вратата се отвори.

— Милинка, колко хубаво — възкликна Ванда, — най-после си тук! Вратата малко бавно се отваря, но нали разбираш, при днешното състояние на нещата никоя предпазливост не е излишна... Верига, секретна брава и така нататък... Но то си трябва, просто трябва — крадат! Ден и нощ се налага да се страхуваш, идват с големи, покрити коли, изнасят всичко и потеглят... Опразват до шушка, разбираш ли, до шушка! Не и при мен обаче. Тук е затворено. Заключено. Но влез да видиш как съм се устроила! Цветя, колко мило...

Тя остави букета и щателно огледа Стела. Същият воднист, втрещен поглед, непроменен в леко натезалото лице. Същият натрапчив глас. Стените си бяха все така варосани, но всичко останало в стаичката бе обновено и чуждо — прекалено много мебели, лампи, украшения, завеси... Беше прекалено топло. Стела си свали палтото.

Промененото ателие я плащеше, беше се смалило и обрасло като храсталак върху сечище.

— Заповядай, седни — рече Ванда, — с какво да те почерпя? Вермут? Или вино? С това ви гощавах някога: червено вино и спагети! Винаги червено вино и спагети! Върна се значи. Най-накрая. Колко години минаха... не, да не броим. Важното е, че сега си тук. Ех, колко картички изпратих, а ти така да потънеш вдън земя... Голямата художничка изчезва сред голямо мълчание. Ето как става понякога!

— Ама аз ти писах — възрази Стела. — Доста дълго при това. Но ти не отговаряше и...

— Миличка Стела, не се притеснявай, не го мисли, забравяме това и точка. Сега нали пак си тук. Какво ще кажеш за моята квартирка? Малка и непретенциозна, но пък уютна, нали? С атмосфера.

— Много е хубава. Толкова красиви мебели.

Стела зажумя, за да си спомни ателието. Ето там беше работната маса, там — стативът, кутиите от захар... И гол прозорец към двора.

— Да не си уморена? — попита Банда. — Изглеждаш много уморена. Около очите. Ама тук ще си починеш и ще се отпуснеш, след големия свят.

Стела каза:

— Просто се опитвах да си спомня ателието. Толкова щастливо живях тук. Представи си само: седем години от младостта ми! Банда, колко дълго може да бъде млад човек?

Банда отвърна остро:

— Ти доста си по-млада. Звездоочка. Да, наричахме те Звездоочка, красиво, нали? Толкова беше наивна, че вярваше на всичко, което ти се казваше. Каквото и да е.

Стела се изправи и отиде до завесите, дръпна ги, погледна навън към сивия, напълно обикновен и все още пленителен двор с всичките му прозорци и си спомни: „Тук стоях със Себастиан. Гледахме далеч над всички покриви, над пристанището, над морето, над целия свят, който щяхме да притежаваме, да борим и да надвием. Този прозорец!“. Обърна се към Банда:

— Казваш, че съм вярвала на всичко. Но имаше много неща, които бяха за вярване, не мислиш ли? И си струваше!?

Беше се спуснал здрач и Банда включи осветлението под всички копринени абажури. Рече:

— Хубаво си прекарваше в тази стая, нали? Седем години се забавлява тук, чак до последната вечер, до моето прощално празненство. Помниш ли го?

— Дали го помня?! Какви силни думи се изговориха тогава, какви бяхме дълбокомислени! Юни трябва да е било: бялата нощ започна в два, а аз стъпих на масата и извиках: „Наздраве за слънцето!“. Ами онзи руснак, който седеше под плота и пееше, той откъде се взе всъщност?

— Руснакът ли? Той беше от онези, на които от жал давахме да се навъртат около нас. А те бяха много, прекалено много! Но аз им позволявах да идват. „Вземете ги със себе си — казвах, — вземете ги и идвайте.“ Това е принципът ми. Като ще е празненство, да е внушително! Двайсет и двама се бяхме събрали тогава, двайсет и двама. Преброих ви. Едно от най-хубавите празненства, които съм организирала за приятели.

Стела каза:

— Чакай сега... Това беше моето празненство!

— Да, разбира се, щом държиш... Направих го в твоя чест, значи може да се каже, че е било твое. После ти замина със сутрешния влак.

„Да, сутрешният — помисли си Стела. — Себастиан ме изпрати до гарата. Какво прекрасно лятно утро... Обеща да дойде при мен веднага щом разбере какво ще стане със стипендията му, а аз намеря ателие за нас или стая, евтин хотел, каквото и да е, където да можем да работим... Той рядко имаше постоянно жилище, затова адреса трябваше да изпратя на Банда... *Сбогом, любими, пази се!* И влакът изсвири и отпраши по света.“

— Стела? Остави чие празненството е било тогава. Сигурно си спомняш обаче, че аз живеех тук. Хайде, признай си честно, нали аз живеех тук? Ето, виждаш ли — Банда сложи ръката си върху ръката на Стела и продължи приятелски: — Странно как ни подлъгва паметта понякога. Но човек не бива да се тревожи за такива неща, съвсем естествени са. Ти си също толкова добре дошла днес, колкото беше и тогава. Каква беше услужлива само, помагаше ми с всичко по силите си, белеше лук и изнасяше боклука... А аз ти позволявах да участваш

във всичко, което се случваше, ти беше нашата бедна малка Звездочка... Чакай малко, ето го асансьора...

Много ясно се чу движението на асансьора.

— Третият етаж — каза Банда. — Странно колко често е третият. Да, колко вода изтече оттогава, а ти сега седиш на старото си място, между Ингейрд и Томи, пък аз на дивана с Бену срещу мен. Себастиан — в нишата на прозореца. Все за изкуство говорехте, само от вашите работи се интересувахте. И колко от вас се прочуха, можеш ли да ми кажеш?

Стела каза:

— Не знам много за живота на компанията от последната ни среща насам.

— Не знаеш ли? Не сте ли си писали? Но, Стела, милинка!

Стела понечи да запали цигара, каза:

— Ами аз ти пратих адреса си. Помолих те да им го дадеш.

— Нима? Чакай малко, не става така, ето, ето ти хубава запалка. Мини на запалка, ръцете ти са почнали да треперят. Съвсем лекичко де, съвсем леко, нищо сериозно. Както и да е, Себастиан например доста на шумя. Но нали знаеш какви са великите мъже: забравят кой е вярвал в тях, когато не са били толкова велики. Няма ли да си изпиеш виното?

Стела попита:

— Знаеш ли как е той? Къде е?

Асансьорът пак тръгна и те замълчаха.

— Четвъртият етаж — отбеляза Банда. — Мисля, че е време да сложа спагетите. Преди *al burro*^[2], сега с *parmigiano*^[3]! Нали обичаш пармиджано?

— Да, благодаря. Още ли работиш в общината?

— Естествено, още съм там, чакам да ме пенсионира като всички останали. Издигнах се до началник-отдел между другото.

— Вярно? А с какво друго се занимаваш? Още ли имаш същото хоби, продължаваш ли да ходиш на гимнастика вечер?

— Вечер? Ти луда ли си! В този град човек не смее носа да си покаже след шест часа! — Ванда отиде в кухненския бокс и сложи да се вари вода. Подреди масата.

— Искаш ли да разгледаш снимките на Яска?

Беше красив албум с куп несполучливи снимки на тайфа млади, засмени хора, скупчени плътно един до друг: на маскарад, на ветровит плаж, със стативи на път за някъде. Обезоръжаващи фотографии, които нищо не биха говорили на никого извън участниците в тях.

Стела каза:

— Това е от Хамнхолмен. Стоях до Себастиан, бях с бялата си рокля. Вижда се едно крайче от нея.

Ванда погледна и рече:

— Не си ти, друга е. Снимката беше осветена, затова се наложи да изрежа единия край. Слагаш ли кетчуп?

— Не, не слагам. Знаеш ли къде е Себастиан?

— Може би. Но виждаш ли, миличка, адресът му е тайна, обещах съм да не го давам. Каквото и да говорят за мен, поне съм лоялна... Между другото, не е Хамнхолмен, а Егшер. И ти не беше с нас тогава. Странно нещо е паметта, нали? Някои неща се губят, а други нямат изтриване. Спомените важни ли са за теб? Отговори ми честно, помисли. Онова време, когато всичко беше песен... тази стая... Липсват ти, нали?

— Вече не — отговори Стела. — Водата май ври.

Но не вреше. Жетоните за газта бяха свършили.

— Ужасно съжалявам — каза Ванда, — ще ми простиш ли?! Мога да сляза и да взема назаем от госпожа Лундблад, но тя е толкова неприятна...

— Карай. Най-вероятно е още заета със стълбището.

— Да не си я засякла? Тя какво ти каза?

— Ами поговорихме си за едно-друго.

— А за мен какво каза?

— Нищо.

— Сигурна ли си?

— Да, нищо. Ванда, доста е задушно, би ли отворила прозореца за малко?

В стаята нахлу пролетната вечер, прохладна и освобождаваща.

— Този прозорец — каза Ванда. — Тук стояхте и се смеехте със Себастиан. Смеехте се на нас, останалите, така си е. И какво беше толкова забавно? На кого се смеехте?

Гласът на Ванда, глухо настойчив, упорит, изкара Стела от кожата ѝ и тя отвърна с внезапен гняв:

— На никого! Или на всички, на всичко! На какво ли не, защото бяхме щастливи! Гледахме се и се смеехме, играехме си. Толкова ли е трудно за разбиране?

— Ама защо ми се караш? — попита Банда съкрушено.

— Изморена съм. Много приказваш.

— Така ли? Как не се съобразих. Виждам, че не си добре. Толкова си променена. Какво става? Обясни ми. Стела? Я седни на дивана. На снимките ли се ядоса? Та това са само невинни стари спомени, които човек къта...

— Да, имаш право, невинни са. И ателието беше невинно. Тук всичко беше дружелюбно и естествено, работехме и разчитахме един на друг, свързваха ни почтени отношения, нали разбираш. Все за ателието си мисля, когато не мога да заспя.

— Безсъница, а? Лоша работа. Много даже. Стела, чуй ме, не приличаш на себе си. На лекар ходила ли си? А и забравяш разни неща... Макар че сигурно не е нищо страшно, не се коси.

— Асансьорът! — сепна се Стела. — Пак тръгна. Не чуваш ли, че се движи? Спря на четвъртия етаж.

Ванда затвори прозореца, напълни чашите и занарежда:

— Той понякога ми купуваше по някоя плоча, нищо че бяха скъпи. И другите големи артисти, и те донасяха по някоя плоча от време на време. Дори и аз, колкото и да бях незначителна... Танцувахме. Чак до изгрев-слънце, и знаеш ли какво направих тогава? Качих се на масата, вдигнах тост с вас и извиках: „Наздраве за слънцето!“. А когато празненството свърши, всички се разотидоха и останахме насаме, аз и Себастиан... Стела? Искаш ли да пусна музика? Една стара плоча, от него ми е. *Evening Blues*.

— Не, не сега — болеше я главата, ужасен туптеж зад очите. Асансьорът пак тръгна, качи се почти до горе. В променената стая имаше само един предмет, който ѝ беше познат: библиотеката. Стела протегна ръка и я докосна.

— За една вечер я сковах — каза Ванда. — Доста добре се получи, нали?

Стела избухна:

— Не е вярно! Това е моята собствена библиотека, която аз сама си направих!

Банда се облегна назад в стола, поусмихна се и рече:

— Ама колко лесно се палиш. За някаква си стара библиотека! Твоя е, подарявам ти я. Стела, милинка, притеснявам се за теб. Къде изгуби звездите в очите си? Какво има, не можеш ли да ми кажеш? Хайде пак цигара. Твърде много пушиш. Изглеждаш болнава. Отпусни се, моля те. И не се мъчи да си спомняш какво е било, само ще се почувстваш неуверена и тъжна. Не съм ли права? Признай си, че се чувстваш неуверена и тъжна. Толкова години минаха и знаеш, че не са ти се отразили добре. Пък и какво означава една библиотека? Нищо. Мисли си за нещо приятно. Томи спомняш ли си го? Такъв симпатяга, харесваше те. Казваше: „Трябва да се грижим за бедната ни малка Звездоочка... всичко я устройва нея, приема какво ли не; малката ни кофа за боклук, в която всичко влиза и се побира...“.

Стела я прекъсна:

— Струва ми се, че достатъчно говорихме за онова време.

По-добре да обсъждаме какво се случва в момента. Навън.

— Какво имаш предвид под „навън“?

— По света. Генералните промени, повсеместното насилие, важните събития, които се случват непрекъснато, навсякъде. Бихме могли да обсъждаме тях. — Видя, че Ванда не разбира, и добави: — За прочетеното във вестниците.

— Не получавам вестници — каза Ванда. — Та значи Томи те харесваше. Всичките ми приятели те харесваха, спокойно можеш да ми вярваш, и изобщо не беше от състрадание...

— Асансьорът! — избухна Стела. — Пак тръгна!

— Е, и?

— Очакваш ли някого, или се страхуваш?

— От какво?

— От крадци, Ванда, от всички крадци, които ще дойдат и ще ти вземат нещата!

Ванда погледна право към гостенката си и рече:

— Не ставай наивна. Тук никой не влиза. — Сетне продължи: — Напомняш ми за някоя, една от онези, които будеха съжаление и идваха тук само да се нахранят. Тази конкретно ядеше ли, ядеше и дума не обелваше. Странна работа, приличаше на теб. Горката. Навсякъде ме следваше по петите. Знаеш ли какво каза веднъж: „Толкова си силна — каза, — като ток с високо напрежение... Човек се движи по-бързо покрай теб, живее!“. А после изчезна. Никой не

знаеше къде и никого не го беше грижа... Стела? Какво ти става, зле ли ти е?

— Да — отговори Стела. — Зле ми е. Имаш ли аспирин?

— Разбира се, веднага... Но миличка, полегни си на дивана. Да, да, настоявам. Ужасно изглеждаш, имаш нужда от почивка. Не казвай нищо. Обещай ми да отидеш на лекар някой път, толкова е лесно!

Силна сънливост заля Стела, стаята изчезна. Неизбежният глас продължи шепнешком:

— Добре ли ти е? Тук хората са мои гости и могат да се забравят, да се отпуснат... Те идват, всички се връщат в стаята ми, стоят зад вратата и чакат, а аз ги чувам, каня ги да влязат, а те говорят ли, говорят... Тревоги, тревоги, тревоги... После говоря аз. Напълно откровено, честно, защото е редно да сме честни, нали? Не съм ли права? Не е необходимо да казваме много, но да е премислено, премислено, нали така? Ама на теб ти е студено! Чакай, ще те завия хубавичко, чак догоре... Не, не, дай ми да се погрижа за теб... Е, не съм ли права, че трябва да се осмеляваме и да говорим честно?

Стела извика:

— Остави ме!

Но одеялото се плъзна върху лицето ѝ и гласът продължи:

— Казах му какво мисля, честно, казах: „Тя те задушавя, отърви се от нея...“

— Асансьорът! — изкрещя Стела и хватката се разхлаби за миг, тя скочи и се защура из стаята. Банда все така седеше на дивана.

— Стела? Какво търсиш?

— Чантата, чантата си!

Банда се изсмя и отбеляза:

— Е, не съм я откраднала аз. Тук трябва да е, заключих вратата отвътре. Седни и се успокой. Ще ти кажа какво е положението. Сипи си още малко вино. Не искаш ли? Разбираш ли, да си бъдеш у дома в стаята, където всичко е твое и всичко си стои, всичко случило се и всичко казано се е наслоило, пропило се е в стените, обгръща те като топло палто, което те притиска все по-плътно и по-плътно... Не ми ли вярваш? Имам доказателства! Имам го на запис. Бъди така добра да го изслушаш и ще разбереш. — Чу се неразбираем хаос от гласове и дразнеща музика; Банда извика: — Нали чуваш? Това е доказателство, нали? Сега се счупи чаша, чу ли...

Стела стоеше до вратата с чантата и палтото си в ръце.

— Банда, пусни ме да изляза! Искам да си вървя.

— Не, не си тръгвай още, не си тръгвай още, остани още малко, само мъничко, толкова отдавна не сме се виждали, имаме много да си разказваме... От какво се боиш? Не е късно, никак даже, улиците още не са опасни, има много време дотогава, можеш да си вземеш такси покъсно, а аз ще те изпратя до долу, за да се уверя, че си тръгваш без проблеми... Стела? Не се тревожи, искам да кажа — ако носиш много пари в чантата си, ако те е страх да не те оберат...

— Вече ме обраха — отговори Стела. — Пусни ме.

Банда се приближи до вратата и докосна ръката ѝ.

— Стела, заради библиотеката ли? Твоя е. С удоволствие ти я подарявам! Не е голяма, можеш да я откараш с таксито. Не ме гледай така, не ме мъчи...

Ръката ѝ се задържа, Стела мълчаливо я хвана и изчака да се успокои. Банда отключи вратата и се отдръпна настрана. Стела заслиза по стълбите с разкъсващо, безутешно усещане за освобождение. На завоя на стълбището се обърна да се сбогува, но вратата вече се беше захлопнала. Гръмна *Evening Blues* и почти веднага спря.

Над града се стелеше гъста мъгла, първата за тази пролет. Кое то е хубаво — така хората знаят, че ледът скоро ще се стопи.

---

[1] Вечерен блус/Вечерна тъга (англ.). — Б.р. ↑

[2] С масло (ит.). — Б.пр. ↑

[3] Сирене пармезан (ит.). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.